

Inddragelse som forudsætning for en selvstændig tilværelse

En artikel om et praksisforskningsforløb i samarbejde med VIA Århus i perioden 2012-2013

NETVÆRKET

-et tilbud til unge

FORORD

Denne artikel er resultatet af et praksisforskningsforløb på VIA, Århus i perioden 2012-2013, skrevet af Birgitte Dinesen, socialrådgiver i NETVÆRKET. Jeg har i artiklen valgt at beskæftige mig med en gruppe af udsatte unge i NETVÆRKET. NETVÆRKET er et privat tilbud, som kommunernes myndighedsområde udliciterer opgaver til. (www.netvaerketaalborg.dk) Det drejer sig om en gruppe unge, hvor både forvaltningen og deres anbringelsessted har vurderet, at deres behov dækkes bedst ved fortsat at blive på anbringelsesstedet. De unge har imidlertid ønsket at flytte i egen bolig med støtte. De unges oplevelse er, at de ikke er blevet hørt og inddraget, og på den baggrund forlader de deres anbringelsessted akut, hvorefter forvaltningen har imødekommet den unges ønske. Jeg har, ved at interviewe få udvalgte unge, undersøgt hvilke udviklingsmuligheder, de unge ser i at blive inddraget, med henblik på at kunne håndtere en selvstændig tilværelse.

Der har i undersøgelsen tegnet sig et billede af, at det er afgørende for de unge, at der er en forståelse for, at overgangen mellem døgnanbringelse og egen bolig er en udsat periode, hvor de har behov for at gøre egne erfaringer og prøve ting af. At de oplever sig uforberedte/uselvstændige i forhold til at skulle håndtere de praktiske livsfærdigheder, der er forbundet med at blive ældre. Yderligere, at den unges perspektiver skal anerkendes i handleplanens delmål, og udgangspunkt tages i den enkeltes unges udviklingsmuligheder, for at det giver mening og fremmer motivationen. Afslutningsvis at de unge støttes i at genoptage kontakten til biologisk familie.

I denne artikel har jeg særlig vægtet analysen. Jeg har ladet mig inspirere af teorier, der kan forklare, hvordan inddragelse som middel kan medvirke til udvikling af selvstændighed. I analysen veksler jeg mellem min forforståelse, teori og empiri og lader citaterne indgå som dokumentation. Alle personhenførbare data er anonymiseret.

Man kan kritisere min bearbejdningsmetode/analysemodel, for at være for positivistisk orienteret, når den opdeles i temaer og løsrives fra tekstens oprindelige sammenhæng. Men forholdet mellem teori, metoder og praksis skal ikke forstås som en simpel årsags-virkningssammenhæng, men som et organisk og sammensat fænomen.

NETVÆRKET

NETVÆRKET er primært et tilbud til udsatte unge fra 15 år. Tilbuddet afpasses efter den enkeltes behov, og der søges at skabe helhed og sammenhæng i indsatsen. De unge får tilknyttet en kontaktperson, som er tilgængelig døgnet rundt. Kontaktpersonens opgave er, at støtte den unge i at udvikle kompetencer til at kunne mestre en selvstændig tilværelse jvf. SEL § 46. NETVÆRKET er leverandør og arbejder indenfor handleplanens rammer jvf. SEL § 140. NETVÆRKET bliver inddraget, når forvaltningen

har besluttet, at der skal iværksættes en foranstaltning. NETVÆRKET's daglige praksis er bl.a. baseret på, at de unge gennem udviklingsstøttende relationer, refleksioner og inddragelse udvikler kompetencer til at kunne mestre de udfordringer, der er et vilkår i livet med henblik på at håndtere en selvstændig tilværelse. Selvstændighed kommer til udtryk i adfærd, og operationaliseres i SEL § 46 som det at have kunnet tage ansvar for et uddannelsesforløb, arbejde, egen bolig, klare de praktiske livsfærdigheder, sine personlige problemstillinger, sundhed og egne sociale relationer til venner og familie.(Mølholt2012:120)

BAGGRUNDEN FOR UNDERSØGELSEN

Baggrunden for min interesse er, at på trods af at inddragelse beskrives som en forudsætning for at kunne håndtere de krav, der stilles for at kunne mestre en selvstændig tilværelse(Jørgensen2000:10), så er det desværre en kendsgerning, at unge ikke inddrages i afgørende og vidtrækkende beslutninger i deres liv.(Ankestyrelsen2012) Professor Hanne Warming hævder, at børn og unges selvbestemmelse gang på gang relativeres, bl.a. fordi der er mange interesser på spil. Ikke mindst ud fra ønsket om "ro i sagerne", kravet om målrettethed og at skabe udvikling i indsatsen, hvilket kan medvirke til, at vi udøver formynderisk omsorg.(Warming2003:71)

Inddragelse af de unges egne perspektiver er forankret i erkendelsen af, at ethvert individs ret til at blive lyttet til og få indflydelse på alle beslutninger, der har indflydelse på dets liv jvf. FN's Børnekonvention. I en dansk sammenhæng kommer det tydeligst til udtryk i SEL § 46, stk. 5, hvor det er præciseret "at barnet og den unges synspunkter altid skal inddrages med passende vægt i overensstemmelse og modenhed". Det er dog vigtigt at være opmærksom på, at inddragelse i denne relation aldrig er ligestillet, da relationen er asymmetrisk, fordi de to parter ikke har ens forudsætninger, rettigheder og pligter over for hinanden, selvom de er ligeværdige som mennesker.(Bo2008:248)

Yderligere er min interesse begrundet i, at forskningen viser, at tidligere anbragte unge flytter ud i egen bolig langt tidligere end andre unge. Tendensen er, at de forlader deres anbringelse senest omkring 18 års alderen, hvis ikke før.(Espersen2004:19) Det betyder, at vi som professionelle skal have en særlig opmærksomhed på denne problemstilling, når anbragte unge i 17 – 18 års alderen udtrykker behov for at flytte i egen bolig.

Jeg har gennem de sidste 20 år mange positive erfaringer med unge, der anbringes på eget værelse, som alternativ til døgnanbringelse. Der har gennem årene været diskussion om, hvorvidt det var fagligt forsvarligt. Med Barnets Reform blev der afsat midler til at gennemføre undersøgelse af kommunernes anvendelse af eget værelse som anbringelsesform. I undersøgelsen beskriver kommunerne, at de bl.a. anvender anbringelse i eget værelse som sidste alternativ, ofte efter flere sammenbrud i

anbringelserne, og ikke mindst for at fastholde kontakten og opretholde samarbejdet med den unge.(Ankestyrelsen2011:29)

Min erfaring er, at der i de seneste år er der sket en holdningsændring. Det er ikke mere så kontroversielt at anbringe unge på eget værelse, på trods af at de professionelle mener, at deres behov dækkes bedst på institution. Dette bekræftes i Ankestyrelsens undersøgelse fra 2012. Ifølge denne er kommunernes egne forventninger, at eget værelse vil blive benyttet i større udstrækning til anbringelse og efterværn end i dag. Denne forventning begrundes både fagligt og økonomisk. Som en kommunal leder siger: ” Man kan spare penge og så lave noget ordentligt socialpædagogisk arbejde, i forhold til at betale dyrt for et fejlslagent ophold på institution”.(Ibid:31)

Med baggrund i ovenstående problemstilling vil jeg undersøge:

Hvilken betydning har det for de unge i NETVÆRKET, at blive inddraget i relation til at håndtere en selvstændig tilværelse?

METODE OG MÅLGRUPPE

Undersøgelsen tager udgangspunkt i to grupper af udsatte unge i NETVÆRKET. Unge under 18 år som er anbragt i egen bolig jvf. SEL § 52, stk. 7, og unge mellem 18 og 23 år, som bor i egen bolig som led i efterværn, jvf. SEL § 76, stk. 3.

I undersøgelsen er begge grupper blevet behandlet samlet, idet målsætningen for de to grupper er ens. For begge grupper er målsætningen, at støtten skal bidrage til en god overgang til en selvstændig tilværelse.

Gennem kvalitative interview af få udvalgte unge har jeg undersøgt problemstillingen. Temaerne, der operationaliseres i SEL § 46, dannede baggrund for min interviewguide. Mit videnskabsteoretiske udgangspunkt i dette afsnit var et fænomenologisk/hermeneutisk videnskabssyn. Fænomenologi og hermeneutik er to traditioner, der understøtter hinanden. Det centrale i fænomenologien er at forstå omverdenen, som informanterne selv opfatter den, hvor hermeneutikken er forståelse og tolkning af samme.

Den forståelseshorisont jeg har opnået gennem empirien, har jeg anvendt til at uddrage centrale temaer i interviewene. Min metodemæssige tilgang betragter jeg som en kombination af den induktive og deduktive tilgang. Jeg er opmærksom på, at den deduktive fremgangsmåde kan betyde, at min store forforståelse får betydning og vil have indflydelse på mit valg af teorier. For at begrænse dette, og tilstræbe at have en så åben tilgang som mulig, har jeg gjort min forforståelse klar, og betragter den som ”følgesvend” igennem undersøgelsesprocessen. Samtidig med at jeg forsøger at have en åben indgangsvinkel for, hvad der måtte vise sig.

I analysen er min tilgang eklektisk, hvilket er i overensstemmelse med NETVÆRKET's værdier, der bygger på en forståelse af, at forskellige perspektiver er nødvendige for at kunne håndtere den kompleksitet, der præger det sociale arbejde. I analysen veksler jeg mellem min forforståelse, teori og empiri og lader citaterne indgå som dokumentation.

AT ARBEJDE MED INDDRAGELSE

Grundlæggende for NETVÆRKET's arbejde er en forståelse af, at inddragelse af den unge er en forudsætning for motivation og udvikling af selvstændighed. Dette er i overensstemmelse med den nye barndomsforskning, der anskuer børn såvel som voksne som subjekter, som på en gang kompetente, vidende, reflekterende, intentionelle og robuste aktører i eget og andres liv. Og samtidig som objekter, det vil sige inkompetente, uvidende, ureflekterede, ubevidste, sårbare objekter for andres handlinger, fortolkninger og beslutninger.(Warming2011:42) Disse forståelser henter sine begrundelser i psykologiske og pædagogiske teorier, der repræsenterer to forskellige udviklingssyn. Et udefrakommende perspektiv, som knytter an til objektforståelsen, der refererer til det traditionelle udviklingspsykologiske individorienterede syn. Og et indefrakommende perspektiv, der knytter an til subjekt-forståelsen, hvor menneskets udvikling primært forstås som afhængig af de nære relationer vedkommende indgår i.(Bowlby1994) I kraft af interaktionen i fællesskabet skabes der bedre muligheder for at udsatte unge inkluderes, lærer og udvikler sig.(Villumsen2012:135) I den nyere barndomsforskning lægges vægten på subjekt-forståelsen og et menneskesyn, hvor børn (og voksne) ses som aktører, der bidrager aktivt og kompetent. Der gøres dermed op med, at socialisering/opdragelse er noget, de voksne gør med børn og unge. Derfor kan de voksne ikke handle kompetent uden indsigt i de unges perspektiver. Men komplementariteten bliver central. Der er brug for begge forståelser, som supplerer hinanden. Set i lyset af den grundforståelse er det vigtigt at være opmærksom på, at de unge ud fra et sårbarhedsperspektiv er forskellige. Ethvert menneskes sårbarhed afhænger både af situation og personlighed, det vil sige ydre og indre faktorer, herunder opmærksomhed på, hvordan samfundsmæssige strukturer bidrager til sårbarhed.(Warming2011:46) Det vil sige, at der ikke kun findes to børneperspektiver. Den unge har sit helt eget og unikke perspektiv afhængigt af kontekst, tid og sted. Et eksempel på hvordan det kan opleves af den unge, fremgår af følgende: *"Det betyder altså meget, at min kontaktperson har lyst til at høre på mig. Og kan huske, hvad jeg fortæller om mig selv og se, hvordan jeg har det"*.

OVERGANGE - "at hænge fast på tærsklen mellem barn og voksen"

De unge i NETVÆRKET er i overgangen mellem barn, ung og voksen. På den ene side er de lidt for gamle til at høre til børn, der er udsatte, på den anden side betragtes de unge i efterværn som myndige med de rettigheder og pligter, der følger med dette. Langt de fleste unge lever i denne overgang i familier og

betragtes ikke, eller betragter ikke sig selv som fulgyldige voksne med de rettigheder og pligter, der følger med. (SFI2010:10.20) Forskningen viser, at overgangen ofte opleves ambivalent. (Mølholt2012:158) De færreste unge i NETVÆRKET kan hente støtte i den biologiske familie, da en forholdsvis stor gruppe af forældrene har misbrugsproblemer, psykiatriske diagnoser, eller er døde af deres misbrug. (SFI2008:08.23) Den britiske antropolog Victor Turner bruger betegnelsen Betwixt & Between om overgangen for individer, der står på tærsklen til noget nyt. Selve overgangsfasen er karakteriseret ved tvetydighed, åbenhed, bestemthed, desorientering og en vis fare. Det handler om at komme igennem overgangen på den rigtige måde, for ellers er der en risiko for at hænge permanent fast på tærsklen. (SFI2010:10.20) Inddragelse kan være afgørende for at sikre en god og stabil overgang. (Mølholt2012:134) Yderligere beskrives ungdomstiden i mange sammenhænge som en meget krævende tid i livet. Ungdomsårene er præget af en overgang, hvor det forventes af et menneske i vores samfund, at det selv overtager ansvar og har overblik over sin egen skæbne og sit eget liv. Det er historisk set et relativt nyt fænomen, at den enkelte tilsyneladende har så mange valgmuligheder. (Illeris2002) De unge, der er tilknyttet NETVÆRKET, har ikke altid det psykiske overskud og de reelle muligheder for at klare de mange valg. De har oftest haft en usammenhængende opvækst, præget af mange risiko- og belastningsfaktorer. (SFI2006:06.04) I interviewene betoner de unge igen og igen, at overgangen har været langt sværere, end de havde forventet. Det har ytret sig på mange måder gennem interview. Som eksempelvis i disse udtalelser: *"Jeg troede, jeg var meget mere forberedt til at flytte ud for mig selv. Jeg troede, jeg var sådan rigtig klar, men det har jeg slet ikke været"*. En anden af de unge udtrykker det på denne måde: *"Jeg følte mig virkelig ensom. Jeg havde lyst til at grave mig ned i et sort hul og aldrig komme op igen. Jeg græd over ingenting. Min verden var ved at gå under, bare fordi jeg skulle være alene en aften"*.

PRAKTISKE LIVSFÆRDIGHEDER

De praktiske livsfærdigheder er et andet emne, de unge berører i overgangen. De forklarer, at mangel på praktiske livsfærdigheder, som sætter dem i stand til at håndtere en almindelig hverdag, er et stort problem. Denne problemstilling underbygges af flere undersøgelser. (Espersen2004:24) Det vil bl.a. sige hjælp til at administrere egne penge og betale regninger, regler og rammer for at bo i egen bolig og kontakter til offentlige myndigheder. *"Jeg var klar over, at jeg skulle til at tage et helt andet ansvar for de mere praktiske ting. Jeg glædede mig til det. Men det kom helt bag på mig, at det var så meget"*. *"Jeg havde slet ikke regnet med, der var så mange opgaver ved at flytte hjemmefra, og at jeg er så dårlig til at styre mine penge"*. I forbindelse med at en del af NETVÆRKET's unge forlader deres anbringelsessted uplanlagt, betyder det formodentligt, at de unge ikke er blevet forberedt på at skulle forlade anbringelsesstedet og klare en selvstændig tilværelse. (Egelund&Hestbæk2010) Yderligere viser

undersøgelser, at unge, der kommer fra en anbringelse på døgninstitution, ofte mangler vigtige forudsætninger for at mestre overgangen pga. egne problematikker.(Bakketeig2008:19) En af de unge udtrykker det på denne måde: *"Der er noget indeni mig, der bare tænker, det går nok, og ikke tænker på konsekvenserne over det. På en eller anden måde er jeg bare ligeglad med det. Men jeg er altså ikke ligeglad"*.

En anden forklaring kan være, at der under anbringelser er tendens til at arbejde med de mere bløde kompetencer hos de unge. Det vil sige relationskompetencer og deres psykiske velbefindende, og ikke med de hårde kompetencer i form af hvordan der betales regninger, vaskes tøj etc.(Mølholt2012:158) Ud fra den norske psykolog Per Nygrens forståelse af begrebet omsorg, vægtes behovs- og opdragelsesomsorg under anbringelsen, hvor udviklingsomsorg ikke har samme prioritet. Ifølge Nygrens omsorgsforståelse er alle tre forståelser forudsætninger for udvikling af selvstændighed.(Nygren1999) Yderligere viser undersøgelser, at overgangen fra en relativ beskyttet og fastlagt tilværelse til frihed og selvbestemmelse, ofte er håndteret ved at skulle prøve ting af.(Mølholt2012:158) En af de unge siger eksempelvis: *"Nu skulle jeg bare ud at vise, at jeg kunne klare mig selv, men i stedet blev det til for meget hash. Det kom helt bag på mig, at jeg ikke har kunnet styre det"*.

ANERKENDELSE - "at blive set, som den jeg er"

Den norske psykolog Anne- Lise Løvlie Scibbye hævder, at det at inddrage og skabe en god dialog forudsætter en anerkendende tilgang, hvor vi bruger os selv som mennesker. Anerkendelse handler om at blive set, ikke mindst at blive set som en væsentlig anden, og indebærer accept og respekt af menneskets hele oplevelsesverden.(Møller2008:20) Anerkendelse er en måde at være sammen på, der bygger på, at ethvert menneske har ret til sin egen oplevelse. Men specielt i de situationer, hvor vores egen moral eller personlige værdier bringes i spil, er det vanskeligt at holde øje med intentionen hos den anden. Dog er det fordringen. En fordring, der eksisterer i et relationelt forhold, da man jo samtidig skal holde øje med sig selv og sine egne intentioner.

Som professionel handler anerkendelse især om at være til stede i nuet for den anden og bidrage til den andens udvikling gennem en bekræftende, accepterende og indfølelse tilstedeværelse, hvor det bl.a. er den professionelles opgave at tilbyde sprog for indre tilstande. Som en af de unge forklarer det: *"Nogen gange ved min kontaktperson, hvordan jeg vil reagere, før jeg selv ved det"*.

Anerkendelse er ofte en forudsætning for, at vi kan erkende og få mere klarhed over os selv, og evt. skifte perspektiv, ændre os og skabe ændringer i indre tilstande. I kraft af de unges erfaringer, historier og situation er de særligt sårbare og afhængige af den voksnes anerkendelse. En af de unge beskriver det på denne måde: *"Nu har jeg ligesom oplevet, at det også er i orden at ville noget andet"*, og

fortsætter: ”At jeg kan lave noget dumt, uden jeg bliver straffet ved, at min telefon bliver taget fra mig. Men i stedet snakker min kontaktperson med mig om, hvad jeg tænker og føler”.

Anerkendelse handler ifølge Schibbye ikke om, at den professionelle skal udelukke sit eget perspektiv, men om at selvbevidstheden skal møde modstand for at kunne udvikle sig og bevare sig selv som subjekt. Et menneske med egen oplevelsesverden og perspektiver, som er forskellig fra den andens, rummer i sig selv modstand, der er afgørende for udvikling:(Møller2008:61) ”At jeg kan have mine egne meninger og holdninger gør bare, at jeg føler, at jeg lidt mere kan stole på, lytte til og have tillid til mig selv og til min kontaktperson”.

Faldgruben i såkaldte ressourceorienterede metoder kan være, at med vores opmærksomhed på at gøre og sige det rigtige og holde fokus på muligheder, mistes den vitalitet og autenticitet, der er den nødvendige klangbund for anerkendelse og udviklingsstøttende relationer.(Ibid:61) Warming beskriver, hvordan børn og unge, i særlig grad dem, der har været udsat for mange pædagoger, fortæller, hvordan de ”er ved at brække sig over de professionelles forholdemåder.” Hun anbefaler, at man er påpasselig, hvad angår universelle metodiske anvisninger. I stedet er ”ydmyg, modigt eksperimenterende, observerende og reflekterende til stede i nuet” og ser det unikke i hvert barn, for at få adgang til børn og unges perspektiver, hvilket fremmer tillid og relationsopbygning.(Warming2011:48) Det kan imidlertid være vanskeligt at definere, hvad det vil sige at være autentisk i professionelle relationer. Psykologen Stern taler om autenticitet, som det, der i mødet viser et personlig aspekt af selvet, som et resultat af en følelsesmæssig påvirkning af den anden.” At være autentisk knytter således an til at være personligt til stede og give det personlige nærvær udtryk i samspillet. At være autentisk tilstede i samspillet er en forudsætning for et egentlig møde. Sterns tilgang er mødeøjeblikket, som det øjeblik, hvor der kan ske betydningsfulde ændringer i relationer mellem mennesker. Det øjeblik, hvor den tavse viden om relationer kan ændres”.(Møller2008) Om det, at den professionelle er autentisk, siger en af de unge: ”På den ene side er det fint, at det er et professionelt forhold, på den anden side betyder det noget, at jeg kan mærke, min kontaktperson er et menneske”.

ERFARINGER - ” ting man skal gøre”

Al menneskelig udvikling bygger på, at vi er i stand til at lære af vores erfaringer. Læring forstås som en proces for den enkelte, der skaber udvikling og forandring i livet. Det er i læreprocessen, udviklingen finder sted. Det er en proces, der foregår som en personlig forståelse og integration af nye færdigheder, og noget der kommer indefra, en proces det enkelte menneske selv skaber.(Kildedal2009) En af de unge forklarer: ”Jeg tror bare, at det er fordi, jeg har sagt til mig selv, at jeg bliver nødt til at lære det. Jeg vil klare mig selv i mit liv, og så er det jo sådan nogle ting, man skal gøre, for jeg har jo ikke

kontaktpersoner for altid. Og så tror jeg bare, jeg tænkte, det bliver jeg sku nødt til at lære det her. Og så gjorde jeg det, og så gik det godt, og så har jeg bare gjort det siden”.

Læring er en aktiv proces, der bliver skabt gennem transformation af erfaringer, og gennem afprøvning af den ”teori” man danner sig på baggrund af sine erfaringer. Ofte forholder det sig således, at de unge i NETVÆRKET har svært ved at reflektere over deres liv og lære af de erfaringer, de gør sig. De manglende kontinuerlige relationer til voksne, har betydet, at de unge ikke har fået lært at omdanne deres erfaringer til viden om sig selv. Det betyder, at der ofte er en svag forbindelse mellem de unges handlinger og deres refleksioner:(Ibid) *”Jeg forstår ikke, jeg gør de samme ting igen og igen. Og ikke tænker på konsekvenserne af det”.* De får derfor vanskeligt ved at opnå forbindelse mellem de mål, de gerne vil opnå og de handlinger, der udgør midlet til at opnå dem. Det udtrykkes af en af de unge på denne måde: *”Jeg har lært, at det er rigtigt, rigtigt svært for mig. At det ikke bare er noget, der ligger i kroppen, ligesom når man børster tænder, inden man tager af sted. At det bare er en vane”.*

Kolbs læringscirkel er en teoretisk indfaldsvinkel til at forstå denne problemstilling. Kolbs læringscirkel forstås som en dynamisk og dialektisk tilgang til det enkelte menneskes læring, hvor han skelner mellem to forskellige måder at opfatte verden på: At opleve via opfattelse eller begrebsliggøre via forståelse.(Ibid)

I relation til Kolbs læringscirkel betyder det ofte, at de unge har svært ved overgangene i læringscirklen, dvs. at reflekterer over deres umiddelbare oplevelser og omsætter dem til nye erfaringer, der kan bruges i lignende situationer. De bliver ofte på den ene side af cirklen: Eksperimenterer og handler, og når det går godt, lærer de ikke nok af det, men gør det samme igen og igen.” Den ideelle læreproces for den unge vil derfor være at kunne ”gå rundt i cirklen”, således de både er eksperimenterende/ praktiserende, men også reflekterende og på den måde opnår nye erkendelser om sig selv og livet”.(Ibid) Som en af de unge forklarer: *”Jeg turde ikke sove alene det første lange stykke tid, jeg boede der. Så snakkede jeg med min kontaktperson hver aften, inden jeg lagde mig til at sove. Vi snakkede lige om, hvordan det gik og sådan noget der. På den måde fik jeg lært at sove alene”.*

De interviewede unge beskriver, at de har forbehold mod at være det, Kolb betegner som eksperimenterende. De beskriver, at de har oplevet en pædagogik på deres anbringelsessteder, hvor de har følt sig misforstået, krænket, underkendt og ydrestyret. Der har været stor fokus på deres adfærd og manglet en forståelse for, at uhensigtsmæssige adfærdsformer kan forekomme som reaktioner på forskellige påvirkninger. En af de unge siger det på denne måde: *”Nej, de tænkte bare, at det var for at få opmærksomhed, fordi min måde at sige hjælp på faktisk er, at gøre skade på mig selv. Men det blev bare oplevet, som om jeg havde brug for opmærksomhed, og jeg fik en både uforståelig og meget hård konsekvens. Det kunne være, jeg ikke måtte komme hjem på weekend, eller fik taget min telefon og mit*

internet”.

En af de unge gjorde sig disse tanker: *”Hvis de havde taget mig lidt mere alvorligt i de handlinger, jeg gjorde og forstået, at det var en måde at bede om hjælp på. For jeg har aldrig været en, der er kommet og sagt: Hjælp, hjælp mig for pokker, jeg har brug for hjælp. Jeg har altid gjort et eller andet, og signaleret at jeg havde brug for hjælp”*. Og kommer afslutningsvis med følgende udtalelse: *”Havde de forstået det, så havde jeg også nok haft lidt mere tålmodighed med at komme derfra”*.

Nærmeste udviklingszone (NUZO) er en anden læringsteoretisk referenceramme. NUZO er et begreb, den russiske psykolog Lev Vygotsky har defineret som: Forskellen på det, man aktuelt kan gennemføre på egen hånd – og det, man eventuelt ville kunne under vejledning.(Henriksen2011:158) Det vil sige, at de unge skal udfordres, men ikke mere end de kan følge med. *”I starten turde jeg ikke gå ud og handle ind, uden min kontaktperson var med. Bare sådan det at gå derned og købe ind, jeg syntes, det var mega underligt, at jeg selv skulle have ansvaret for det”*.

NUZO-tænkningen skal forstås, som et udviklingsområde der ligger udenfor den unge, der kan bidrage til at beskrive og udvikle, hvordan den unge sammen med den voksne kan blive i stand til selv at definere næste udviklingszone. Et eksempel på, hvorledes det opleves af en af de unge, fremgår af følgende: *”Jeg har ikke de samme problemer, som der var til at starte med. Det er ligesom om, at jeg har lært mig selv at kende, at jeg har opdaget, jeg kan mange flere ting. I stedet for at gå i panik og ringe til min kontaktperson, så kigger jeg lige på det igen, og så løser jeg det selv”*.

IDENTITET – ”at lære sig selv at kende”

Set ud fra et historisk perspektiv er identitetsbegrebet et forholdsvist nyt begreb, som er opstået i forbindelse med udviklingen af det sen- eller postmoderne samfund. Begrebet er således opstået i takt med, at de menneskelige samværsformer har ændret sig. Fra et samfund, hvis grundlæggende enhed er familien med følelsesmæssige forankringer, til et samfund hvor det ikke længere er familien, som er omdrejningspunktet, men hvor der i langt større grad fokuseres på det enkelte individs ønsker og behov. Der er meget få forestillinger om, hvad man plejer at gøre, men man skal opleve, at man vælger det hele selv. På trods af det, er det muligt på individplan at udvikle en sammenhængende forståelse, og dermed skabe en helhed i det meget fragmenterede samfund, vi lever i.(Giddens 1996) Ud fra et psykologisk perspektiv kan identitet beskrives som et eksistentielt projekt, hvor den unge i en livslang proces forandrer sig som person og forandrer sin opfattelse af sig selv (sin selvforståelse) set i lyset af nye erfaringer.(Jørgensen2008)

I den nuværende lovgivning relaterer identitetsbegrebet sig til kontinuitetsbegrebet, hvor de unge gennem en sammenhængende livshistorie får en fornemmelse af indre struktur eller retning, og derigennem udvikler en sammenhængende forståelse af, hvem de er, hvad de vil med sig selv og deres

liv, hvor de er på vej hen osv. Et led i kontinuitetsprincippet er, at der bliver lagt vægt på en indgående dialog med den unge, så den unge hele tiden kan vende tilbage til begivenheder og til sin historie, og dermed udvikle en vellykket identitetsdannelse.(Ebsen2007:6)

Lovgivningen er bl.a. inspireret af den amerikanske udviklingspsykolog Erikson(1971), der beskriver identitetsudvikling som en gradvis fremadskridende proces med mange delforløb og sidespor, men alligevel som en helhed, der trinvis fører frem til en nogenlunde stabil identitet, som ikke alene indebærer en selvfølelse og selvforståelse, men også udstikker præferencer og retninger med hensyn til arbejdsliv, familieliv, samfundsopfattelse og interesser, der basalt skulle fungere som grundlag for tilværelsen videre frem. Denne forståelse er i overensstemmelse med opmærksomhedspunkterne i SEL § 46. Alt dette ses som en rettesnor og en slags ideal for unge. I interviewene kommer det til udtryk, at sådan vil unge meget gerne opleve det og have det til at fungere: *"Jeg har altid haft sådan en drøm om at få min egen familie og uddannelse, og jeg kunne godt tænke mig sådan et gammelt hus. Jeg tænkte, at det var fuldstændig uopnåeligt. Men det kan jeg bare se nu, det kan jeg godt"*.

De unge i NETVÆRKET har ofte haft en meget usammenhængende opvækst med mange brud. De er sjældent blevet inddraget og dermed forberedt på, hvad der skulle ske fremover. De unge har derfor svært ved at udvikle en sammenhængende forståelse og identitet og dermed skabe en helhed i det meget fragmenterede samfund, vi lever i. De har svært ved at holde fokus og taber let fornemmelsen af indre retning og sammenhæng. Den identitet, der er forudsætningen for udvikling af selvstændighed, har de unge svært ved at udvikle. De unge beskriver, at deres erfaringer i egen bolig med støtte fra NETVÆRKET har haft stor betydning for, at de har fået en forståelse af sig selv på en langt mere nuanceret måde. *"Selvom overgangen er svær, så er det godt, at jeg har fået øjnene op for, hvem jeg er, – og fået en selvbevidsthed om hvad der er svært for mig, og hvad jeg egentlig er god til, og – og hvad jeg har brug for hjælp til"*.

Udvikling af identitet kræver ifølge den engelske sociolog Giddens evnen til refleksivitet, dvs. at man kan tænke sig om, mærke hvad der er rigtigt, planlægge og ændre sine planer ud fra bevidste overvejelser. Den nødvendige refleksivitet og det identitetsarbejde kan man være mere eller mindre rustet til, men man kan ikke undgå nødvendigheden af den. Giddens referer - ligesom Erikson - til, at livshistorien er en vigtig del af identiteten/selvforståelsen og et resultat af stadige refleksive processer, hvor man konstruerer og rekonstruerer sin selvopfattelse i lyset af de impulser, man får fra omgivelserne. Det er på den ene side frisættende for det enkelte, på den anden side meget belastende for unge, da ansvaret for, hvordan ens liv former sig, bliver et personligt anliggende. Yderligere er processen spundet ind i et fundamentalt og uigennemskueligt modsætningsforhold mellem at vælge det samfundet har brug for og samtidig opleve det som ens eget frie valg.(Madsen 2006)

Selvorientering kalder Giddens den søgeproces, det er at skabe sin identitetsdannelse. Langt de fleste unge kan klare den proces. Den gruppe af unge, som tilhører NETVÆRKET's målgruppe, har imidlertid svært ved at klare den refleksivitet og selvforståelse, der er nødvendig for styringen af selvorienteringen. Det bliver udtrykt på flere måder: *"Selvom jeg er stået op for at gå i skole, så bliver jeg let forstyrret, hvis der er noget andet, jeg lige får lyst til"*. Som en af de unge siger det helt kort: *"Jeg føler mig tit syg, selvom jeg lige nu vil kalde det pjæk"*.

AT KOMME UD AF KLIENTROLLEN - "at tage ansvar for sig selv"

De unge beskriver i interviewene, at de glæder sig til at afslutte deres "karriere", hvor de gennem deres opvækst har været afhængige af hjælp fra det sociale system, og hvor omsorgen er blevet varetaget gennem relationer til professionelle. Undersøgelser viser, at det at have været klient en stor del af sin opvækst kan føre til "en passiverende samspilsproces mellem klient og hjælper, og anspore til mistænksomhed, ansvarsfratagelse og selvundertrykkelse".(Mølholt2012:93)

Socialfilosoffen Honneth hævder, at den manglende inddragelse og dermed overholdelse af de unges retssikkerhed kan være med til at nedbryde den personlige identitet, og fastholde de unge i rollen som klient/objekter. De unge får således ikke en oplevelse af, at de er en del af samfundsfællesskabet med de rettigheder og pligter, det indebærer.(Højlund2005)

"Det var ligesom om, at der skulle være alle mulige paragraffer på mig. At jeg var unormal, og jeg ikke kunne klare mig selv. Jeg har altid tænkt på mig selv som sådan en, der havde helt vildt mange problemer med alting. Efter jeg er flyttet i egen bolig, kan jeg faktisk se, at jeg klarer meget. Så jeg har fået et andet billede på mig selv. Et meget mere positivt billede".

En anden beskriver det på følgende måde: *"Jeg føler mig meget som alle andre studerende nu. Før fik jeg lomme- og tøjpenge. Nu får jeg SU, og kan være med til at klage over, vi ingen penge har. På den måde føler jeg mig ligesom alle andre"*.

Gennemgående i interviewene er der hos de unge et stort ønske om at kunne tage ansvar for sig selv og mestre de udfordringer, livet giver. At være ansvarlig for sig selv vil sige at kunne handle med integritet, hvilket er en forudsætning for at leve et selvstændigt liv. Forstået som den egenskab at kunne handle i overensstemmelse med egne tanker, følelser, ønsker, holdninger og vurderinger, forholdsvis uafhængigt af styrende faktorer, personer og rollekrav i omverdenen.(ICS) Men også for at kunne tage ansvar for de konsekvenser, disse handlinger har.

Mestring kan defineres som de unges bestræbelser på at håndtere problemer, frustrationer, trusler og udfordrende muligheder. Mestring kan relateres til subjektperspektivet og skal ses i den sammenhæng, at de unge har forskellige forudsætninger for at klare belastninger, og den er afhængig af graden, karakteren og tidspunktet for belastningen.(Bo2008:258) Mestringsperspektivet kan yderligere belyses

teoretisk ud fra Aron Antonovskys begreb ”oplevelse af sammenhæng”, hvor de unge gennem forskellige læreprocesser livet igennem, lærer at mestre og håndtere de belastninger, der er vilkår gennem hele livet.(Nordenhof2008:110) Vi ved, at udsatte unge har været udsat for en del risikofaktorer/belastninger. Imidlertid er det veldokumenteret, at risikofaktorer ikke automatisk fører til skader på børns udvikling, men har en indflydelse på børns livskvalitet, og en forøget sandsynlighed af vanskeligheder.(Egelund2004SFI:34) En af de unge forklarer det på følgende måde: ”Altså synes jeg, det er mega rart, at jeg selv styrer min økonomi. At jeg er uafhængig og ikke skal ringe efter hjælp hver gang, der er et eller andet”.

FAMILIE/NETVÆRK - ” at vende hjem til sin egen familie ”

Relationen til deres egen familie vender de unge flere gange tilbage til i interviewene. De unge betoner, at de skal til at genskabe en anden relation til egen familie efter flere års anbringelser: ”Jeg skal nu til at vende hjem til min egen familie”. En af de unge forklarer om sit forhold til sin plejemor, at det har været svært at rumme egen familie samtidig med anbringelsen. ”Vi havde sådant et forhold, hvor vi legede mor og datter. Men hun var jo ikke min mor, og jeg var jo ikke hendes datter”. Og forklarer konsekvenserne på denne måde: ”Det betød, at min egen mor trak sig, og vores forhold blev mere fjern”. For andre giver det nye udfordringer. Hvor deres samvær med familie og slægtninge tidligere har ligget i faste rammer, skal de nu selv tage ansvar for samværet.

Den irske professor Gilligan er optaget af, hvordan udsatte børn og unge får skabt eller genskabt relationer. Både forskning og praktiske erfaringer peger på, at stabile relationer er afgørende, hvis udsatte børn og unge skal komme godt på vej videre i livet. Gilligan er optaget af, hvilke rammer de udsatte børn og unge skal skabe deres relationer i. Han fremhæver, at udsatte børn og unges relationer skal ses i et livsperspektiv. At vi som professionelle skal holde os selv i baggrunden. I stedet skal vi hjælpe udsatte børn og unge med at skabe varige relationer i deres eget netværk. Han tager udgangspunkt i Bourdieus kapitalbegreber, og begreberne bonding og bridging. Bourdieu anvender sine kapitalbegreber til at forklare, hvordan ulige adgang til materielle, sociale og kulturelle ressourcer skaber og opretholder de sociale strukturer, og dermed fastholder børn og unge i deres position som marginaliserede.(Hutchinson og Oltedal2006) Bonding forstås som de dybe relationer, som de unge skal suge følelsesmæssig næring af resten af livet. Hvor bridging er de måske mere overfladiske, men lige så vigtige relationer, som skal hjælpe dem med at realisere deres potentiale ude i samfundet.(Socialrådgiveren04/13) I begge typer relationsopbygning spiller de professionelle, der omgiver de unge en vigtig rolle. Gilligans forskning viser, at for at bonding skal være værdifuld for de unge, skal det være med mennesker, der er som dem selv – med nogenlunde ensartet social og kulturel baggrund, og som ideelt set er der for dem i et livslangt perspektiv. Ifølge ham kan de professionelle

med deres tilgang være med til at forhindre, at de udsatte unge får opbygget eller genopbygget sådanne stærke relationer. En af de unge beskriver eksempelvis, at det har været positivt for hende, at hun ikke skulle indgå i en alt for tæt relation, efter hun er flyttet fra sin plejefamilie. Hun forklarer det på denne måde: *"At have en kontaktperson fra NETVÆRKET, ser jeg, er et forhold på et professionelt plan. Det at der er en eller anden form for tryk over det. Det er godt for mig, at vi ikke er så følelsesmæssigt involverede, som jeg var med min plejefamilie"*. Og uddyber det med: *"Så nu er jeg blevet hjulpet tilbage til min egen familie igen. Jeg har fået hjælp til at tackle alle de besværligheder, der er i min egen familie"*.

KONKLUSION

Min problemformulering var:

Hvilken betydning har det for de unge i NETVÆRKET at blive inddraget i relation til at håndtere en selvstændig tilværelse?

Jeg har undersøgt problemstillingen ud fra den forudsætning, at inddragelse er et nødvendigt middel for at unge kan lære at håndtere en selvstændig tilværelse. Jeg kan konkludere, at udsatte unge flytter i egen bolig før andre jævnaldrende unge. Dernæst, at de unge kan opleve, at overgangen fra anbragt til egen bolig udgør en risikofaktor i sig selv. At inddragelse af de unges perspektiv kan være afgørende for at sikre en god overgang. Og at det skal tydeliggøres, hvornår og hvordan de unge kan forvente at blive inddraget, for at der kan opstå et positivt samarbejde. Ligeledes kan jeg konkludere, at de unge under døgnanbringelsen ikke har lært de praktiske livsfærdigheder, det kræver at bo i egen bolig. At de unges erfaringer, historier og aktuelle situation betyder, at de er særligt sårbare og afhængige af den voksnes anerkendelse. At anerkendelse er en forudsætning for, at de unge kan erkende og få mere klarhed over sig selv, og derigennem skabe de ændringer, hvormed de kan komme ud af klientrollen og lære at tage ansvar for sig selv.

Yderligere kan jeg konkludere, at al menneskelig udvikling bygger på, at vi er i stand til at lære af vores erfaringer. Det er i læreprocessen, udviklingen finder sted, og udfordringerne skal være indenfor den unges nærmeste udviklingszone, for at den unge kan lære af sine erfaringer. Det er centralt, at sammenbruddet i anbringelsen er medvirkende til, at de unge får en usammenhængende livshistorie, og mangler den kontinuitet, der er forudsætning for udvikling af identitet og selvstændighed. Endelig er det vigtigt at være opmærksom på, at vi - som professionelle med vores tilgang til udviklingsstøttende relationer - risikerer at være med til at forhindre, at de unge får opbygget eller genopbygget stærke relationer til deres biologiske familie.

PERSPEKTIVER I PRAKSISFORSKNING

Artiklen er forfattet af undertegnede. Som medejer af NETVÆRKET og med 20 års erfaring med arbejdet med udsatte unge kan jeg på ingen måde hævde, at jeg er neutral i forhold til mit

undersøgelsesområde, hvilket anses som et problem ud fra et traditionelt positivistisk synspunkt. Denne tilgang diskuteres indenfor praksisforskning. Den svenske videnskabsteoretiker Hallberg argumenterer for, at et indefra -og udefra perspektiv forudsættes for at udvikle det sociale arbejde, fordi praksisviden spiller en stor rolle.(Skytte2002) Et indefra perspektiv i undersøgelsen, hvor der vil være opmærksomhed på praksis og dets vilkår, kan samtidig fastholde eksisterende fordomme og antagelser. Hvor udefra perspektivets fordel er den distance, det giver. Begge perspektiver kan forsvares. Jeg er således opmærksom på, at min store forforståelse og mine erfaringer som praktiker kan indebære en bias i form af forudindtagede holdninger. Jeg har bestræbt mig på at imødegå dette, ved at gøre min forforståelse klar og forholde mig analytisk ved hjælp af de valgte teorier.

LITTERATURLISTE

- Aadland, Einar(1997):** Og eg ser på deg. Universitetsforlaget 1. udgave
- Alminde, Rikke m.fl.(2008):** Social analyse og handling. Hans Reitzels Forlag. 1. udgave. 1. oplag
- Andersen, Marie Brøgger m.fl.(2011):** Det gode Efterværn. Socialstyrelsen
- Ankestyrelsen(2011):** Brugen af eget værelse som anbringelsesform
- Ankestyrelsen(2011):** Praksisundersøgelse om Efterværn
- Ankestyrelsen(2009):** Ophør af anbringelse ved det 18. år
- Bakketeig, Elisiv & Elisabeth Backe-Hansen(red.)(2008):** Forskningskunnskab om ettervern. NOVA Rapport nr. 17/08
- Betænkning nr. 1212,(1990)**
- Bo, Karen Asta, Guldager, Jens og Zeeberg, Birgitte (red) (2011):** Udsatte børn – et helhedsperspektiv, Akademisk Forlag
- Borge, A.(2004):** Resiliens – risiko og sund udvikling. Hans Reitzel
- Bratterud, Åse & Anita Skårstad Storhaug (red.)(2008):** Overgangen fra barnevern til voksenliv i Trondheim. NTNU samfunnsforskning AS
- Christensen, Else(2006):** Opvækst med særlig risiko. SFI 06:04
- Egelund, Tine ml.(2008):** Anbragte børns udvikling og vilkår. SFI 08:23
- Egelund, Tine/Anne Dorthe Hestbæk/ Dines Andersen(2004):** Små børn anbragt uden for hjemmet. SFI 04:17
- Ejernæs, Morten & Jens Guldager(2008):** Helhedssyn og forklaring. Akademisk Forlag
- Erikson, Erik H.(1971):** Identitet- Ungdom og kriser. Kbh. Hans Reitzels Forlag
- Giddens, Anthony(1996):** Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten. Hans Reitzels Forlag
- Harder Margit & Nissen Maria m.fl.(2011): Helhedssynet i socialt arbejde** Akademisk Forlag
- Healy, Karen (2009):** Socialt arbejde i teori og kontekst – en grundbog. Akademisk Forlag
- Henriksen, Klaus Goldschmidt m.fl. (2011):** Kontaktperson - social og pædagogisk håndbog. SPUK
- Høilund, Peter & Søren Juul(2005):** Anerkendelse og Dømmekraft. Hans Reitzels Forlag
- Højholt, Charlotte (red.)(2011): Børn i vanskeligheder.** Psykologisk forlag 2011
- Hutchinson, Gunn Strand og Oltedal, Siv (2006):** Modeller i socialt arbejde. Kbh. Hans Reitzels Forlag
- Håndbog om Barnets reform.** Servicestyrelsen 2011
- Illiris, Knud, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen, Lars Ulriksen(2002):** Ungdom, identitet og uddannelse. Roskilde Universitetsforlag
- Jakobsen, Turf Böcker Jakobsen m.fl.(2010):** Efterværn - støtte til tidligere anbragte unge. SFI 10:31
- Järvinen, Margaretha, Jørgen Elm Larsen & Niels Mortensen(2002):** Det magtfulde møde mellem system og klient. Århus Universitetsforlag
- Kildedal, Karin(1999):** Når voksne er tilgængelige. Rapport om en udviklingsorienteret evaluering: Bo-Selv Aalborg
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann(2008):** Interview. Hans Reitzels Forlag. 2. udgave. 5. oplag
- Kvello, Øyvind(2011):** Barn i Risiko. Gyldendal Akademisk. 1. udgave 4. oplag
- Launsø, Laila & Olaf Rieper: Forskning om og med mennesker.** Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. 5. udgave 2. oplag
- LOS (2012):**Efterværn Undersøgelse blandt døgninstitutioner og opholdssteder for børn og unge
- Madsen, Bent(2005):** Socialpædagogik. Hans Reitzels Forlag 1. udgave
- Mik-Meyer, Nana & Kasper Villadsen:** Magtens former 2007 1. oplag. Hans Reitzels Forlag
- Mølholt, Anne-Kirstine, Sofie Stage, Jan Hyld Pejtersen, Pia Thomsen(2012):** Efterværn for tidligere anbragte unge. SFI 1204
- Møller, Lis/Jan Brødslev 2006:** Relationer der kan mærkes. Rapport om et udviklings og undervisningsforløb på NETVÆRKET
- Møller, Lis(2008):** Anerkendelse i praksis. Akademisk Forlag

Nygren, Pär(1999): ”Professionel omsorg for børn og familier – fra teori til værktøj” Psykologisk Forlag

Nielsen, Henrik Egelund m.fl. (2005): TABUKA -Tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen, Forlaget børn og unge

Nikolajsen, Edith & Vibeke Leth Svendsen(2011): Samtaler med unge. Professionshøjskolen METROPOL

Ottosen, Mai Heidi mfl.(2010): Børn og unge i Danmark Velfærd og Trivsel. SFI 10:20

Ploug, Niels (2005): Social arv og ulighed. Hans Reitzels Forlag. 2005

Rask, Lisbeth(2011): Børnesamtalen. Professionshøjskolen METROPOL

Rienecker, L. & Jørgensen, PS. (2005): Den gode opgave - opgaveskrivning på videregående uddannelser (3. udgave). København: Samfundslitteratur

Schön, Donald A.(2001): Den reflekterende praktiker. Klim

Schultz Jørgensen, Per og Jan Kampmann(2000):Børn som informanter Antologi

Serviceleven

Skytte, Marianne(2002): Anbringelse af etniske minoritetsbørn – om socialarbejderens vurderinger og handlinger

Social Fokus: Servicestyrelsen dec. 2011

Social Fokus: Servicestyrelsen marts 2012

Social Fokus: Servicestyrelsen dec. 2012

Socialstyrelsen (2012): Teoretiske perspektiver på arbejdet med ICS

Sommer, Dion(2010): Børn i senmoderniteten

Socialrådgiveren: Nr. 14 2012

Statsforvaltningen Nordjylland(2011): Praksisundersøgelse om efterværn

Thagaard, Tove(2003): Systematik og indlevelse. Akademisk Forlag 1. udgave 2. oplag

Villumsen, Anne Marie(2012): Ude af sammenhæng. VIA systime

www.netvaerketaalborg.dk

www.socialstyrelsen.dk/born-og-unge/eftervaern

Warming, Hanne (2011):Børneperspektiver – børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde. Akademisk Forlag

Warming, Hanne(2003):Børn er da også en slags mennesker

Warming, Hanne(2006): Erkendelse gennem oplevelse

NETVÆRKET aps

Vesterbro33 a. 9000 Aalborg tlf. 98123008

www.netvaerketaalborg.dk info@netvaerketaalborg.dk